

AHOLINING IJTIMOY HIMOYAGA MUHTOJLIGI

¹ *Jumanazarova Gulzoda Atabek qizi,*

² *Abdiyeva Nilufar Shoyim qizi,*

³ *Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi*

¹ *Shayxontohur tumani kambag'allikni qisqartirish va bandlik bo'limi, Migratsiya bo'yicha bosh mutaxassis,*

² *O'zbekiston Milliy Universiteti magistranti,*

³ *O'zbekiston Milliy Universiteti 4-kurs talabasi,*

¹ *Gmail: gulzodajumanazarova7@gmail.com,*

² *Gmail: nilufarabdiyeva8@gmail.com*

³ *Gmail: makhmudovazokhida@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada aholining ijtimoiy himoyaga muhtojligining kelib chiqish sabablari, rivojlangan mamlakatlar tajribasi hamda ijtimoiy himoya sifatini oshirish bo'yicha takliflar keltirilgan.

Аннотация: В данной статье представлены причины потребности населения в социальной защите, опыт развитых стран, а также предложения по повышению качества социальной защиты.

Annotation: This article presents the reasons for the population's need for social protection, the experience of developed countries, and suggestions for improving the quality of social protection.

Kalit so'zlar: ijtimoiy himoya, pensiya tizimi, ishsizlik nafaqasi, subsidiyalangan ta'lim tizimi, iqtisodiy yetishmovchilik, ijtimoiy himoya dasturlari, iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy barqarorlik, inson huquqlarini himoya qilish.

Ключевые слова: социальная защита, пенсионная система, пособия по безработице, субсидируемая система образования, экономическая бедность, программы социальной защиты, экономическая стабильность, социальная стабильность, защита прав человека.

Keywords: social protection, pension system, unemployment benefits, subsidized education system, economic poverty, social protection programs, economic stability, social stability, protection of human rights.

Ijtimoiy himoya keng ma'noda — mamlakat aholisini ijtimoiy va moddiy muhofaza qilinishini ta'minlaydigan va jamiyatda qaror topgan huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy chora-tadbirlar majmuini; tor ma'noda — davlat va jamiyatning yoshi, salomatligi holati, ijtimoiy ahvoli, tirikchilik vositalari bilan yetarli ta'minlanmagani tufayli yordamga, ko'makka muhtoj fuqarolar to'g'risidagi g'amxo'rlikni tushunish mumkin. Uning asosiy maqsadi aholi farovonligining to'xtovsiz yaxshilanishini ta'minlash,

aholi qatlamlarining ta'lim, madaniyat, kasb malakasi, daromadlari jihatidan keskin tafovutlariga barham berish, jamiyat tomonidan insonga munosib hayot darajasini va inson taraqqiyotini ta'minlashga yordam berishdan iborat. Ijtimoiy himoyaning asosiy yo'nalishlari: erkin ijtimoiy-iqtisodiy faoliyat ko'rsatishni ta'minlash; ish bilan bandlik, kasb tanlash, o'qish va bilim olish, daromadlarning kafolatlanishi, har bir fuqaroning o'z iqtisodiy faoliyatida daromadga ega bo'lishi, iste'molchilar himoyasi, iste'molchilar jamiyatlari, tovarlar va xizmatlar sifati, iste'mol kafolatini ta'minlash, aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish, ijtimoiy ta'minot tizimi va aholining muhtoj, kam ta'minlangan qismlariga pensiyalar, nafaqalar, turli xil imtiyozlar berishda namoyon bo'ladi.¹

Rivojlangan mamlakatlarda aholining ijtimoiy himoyasi turli yo'llar bilan ta'minlanadi va bu himoya tizimlari mamlakatdan mamlakatga farq qiladi. Quyida rivojlangan mamlakatlarda aholining ijtimoiy himoyasi qanday tashkil etilganligi haqida umumiy ma'lumot keltirilgan:

1. Pensiya tizimi: Ko'plab rivojlangan mamlakatlarda fuqarolarning keksalikda iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash uchun davlat tomonidan moliyalashtiriladigan pensiya tizimlari mavjud. Bu tizimlar soliq to'lovlari yoki ijtimoiy sug'urtalar orqali moliyalashtiriladi.
2. Sog'liqni saqlash: Rivojlangan mamlakatlarda sog'liqni saqlash tizimi odatda davlat tomonidan moliyalashtiriladi va fuqarolarga bepul yoki arzon narxlarda tibbiy xizmatlar ko'rsatiladi. Misol uchun, Buyuk Britaniyada Milliy sog'liqni saqlash xizmati (NHS) mavjud bo'lib, u davlat tomonidan moliyalashtiriladi.
3. Ishsizlik nafaqasi: Ko'plab rivojlangan mamlakatlarda ishsizlik holatlarida fuqarolarni qo'llab-quvvatlash uchun ishsizlik nafaqalari tizimi mavjud. Ushbu nafaqalar vaqtinchalik daromad manbai bo'lib, ishsizlik davrida yashash xarajatlarini qoplashga yordam beradi.
4. Yashash joyi va uy-joy yordami: Ba'zi rivojlangan mamlakatlarda kam daromadli oilalar uchun davlat tomonidan subsidiyalanadigan uy-joy dasturlari mavjud. Bu dasturlar uy-joy xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi va yashash sharoitlarini yaxshilaydi.
5. Ta'lim: Ko'plab rivojlangan mamlakatlarda bepul yoki subsidiyalanadigan ta'lim tizimi mavjud bo'lib, bu orqali aholining barcha qatlamlari sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa kelgusida yaxshi ish topishga va iqtisodiy barqarorlikka erishishga yordam beradi.
6. Oila va bolalar nafaqalari: Ko'plab mamlakatlarda davlat tomonidan bolali oilalar uchun turli nafaqa va imtiyozlar taqdim etiladi. Bu bolalarning sog'lom o'sishi va rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan.

¹ https://uz.wikipedia.org/wiki/Ijtimoiy_himoya

Rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy himoya tizimlari har xil bo'lishiga qaramasdan, ularning asosiy maqsadi aholini turli ijtimoiy va iqtisodiy xatarlardan himoya qilish, yashash sharoitlarini yaxshilash va ijtimoiy adolatni ta'minlashdan iborat.²

Aholining ijtimoiy himoyaga muhtojligi ijtimoiy adolatni ta'minlash, tenglikni saqlash va aholini iqtisodiy, sog'liqni saqlash va boshqa ijtimoiy xizmatlardan foydalanishini ta'minlash maqsadida amalga oshiriladigan chora-tadbirlarni anglatadi. Bu ijtimoiy himoya tizimi orqali aholining eng zaif qatlamlariga, jumladan, kam ta'minlangan oilalar, keksalar, nogironlar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlariga yordam ko'rsatiladi.

Ijtimoiy himoyaga muhtojlikning asosiy sabablari quyidagilar bo'lishi mumkin:

1. Iqtisodiy yetishmovchilik: daromadlarning pastligi va ishsizlik.
2. Sog'liq muammolari: jiddiy kasalliklar yoki nogironlik.
3. Ta'lim va malaka yetishmasligi: ta'lim darajasining pastligi yoki kasb-hunar malakalarining yetishmasligi.
4. Oilaviy muammolar: oila boquvchisining yo'qligi yoki oilaviy zo'ravonlik.

Ijtimoiy himoya dasturlari aholining ushbu muammolarini hal qilishga qaratilgan. Ular ichida nafaqalar, ishsizlik nafaqasi, tibbiy sug'urta, bepul ta'lim va kasb-hunar o'rgatish dasturlari kabi chora-tadbirlar mavjud.

Ijtimoiy himoyaga muhtojlikni bartaraf qilishda turli yo'llar mavjud, jumladan quyidagilar:

1. Ijtimoiy yordam dasturlari: mahalliy va davlat hukumatlari tomonidan ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar uchun yordam dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.
2. Ta'lim va treninglar: Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarni kasb-hunar o'rganish va ishga joylashish imkoniyatlarini yaratish orqali ularning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash.
3. Sog'liqni saqlash xizmatlari: Barcha fuqarolar, ayniqsa, ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar uchun yuqori sifatli va arzon sog'liqni saqlash xizmatlarini ta'minlash.
4. Uy-joy bilan ta'minlash: Uy-joysiz yoki noqulay sharoitlarda yashayotgan shaxslar uchun arzon uy-joylar qurish yoki mavjud uy-joylarni ta'mirlash dasturlarini amalga oshirish.
5. Kredit va moliyaviy yordam: Ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslar uchun arzon kreditlar va moliyaviy yordam dasturlarini ishlab chiqish.

²

<https://www.social-protection.org/gimi/gess/Media.action;jsessionid=UIW-6gXSqDBDkzAJuBbKJbpyyUeErxf6yUFtnfyVuSAzspJEr0cQ!-1635723311?id=16377>

6. Jamiyatni jalb qilish: Jamiyatdagi boshqa fuqarolarni ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarni qo'llab-quvvatlashga va ixtiyoriy yordam ko'rsatishga rag'batlantirish.

Bu chora-tadbirlar ijtimoiy himoyaga muhtojlikni bartaraf qilishda samarali bo'lishi mumkin.

Ijtimoiy himoya jamiyatdagi eng muhim mexanizmlardan biri hisoblanadi. Uning ahamiyati quyidagicha izohlanadi:

- Ijtimoiy adolatni ta'minlash: Ijtimoiy himoya ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu kam daromadli va zaif qatlamlarni himoya qilish, ularning hayotiy sharoitlarini yaxshilashga yordam beradi.

- Iqtisodiy barqarorlik: Ijtimoiy himoya tizimlari iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Ishsizlik, nogironlik, kasallik kabi holatlarda fuqarolarga qo'llab-quvvatlash berib, ularni iqtisodiy qiyinchiliklardan himoya qiladi.

- Xavfsizlik: Ijtimoiy himoya tizimlari ijtimoiy xavfsizlikni oshiradi. Bu jamiyatdagi jinoyatchilik va ijtimoiy zo'ravonliklarni kamaytirishda yordam beradi.

- Inson huquqlarini himoya qilish: Ijtimoiy himoya inson huquqlarini himoya qilishning muhim qismi hisoblanadi. Bu barcha fuqarolarning sog'liqni saqlash, ta'lim va asosiy ehtiyojlarga ega bo'lish huquqini ta'minlashga yordam beradi.

- Ijtimoiy barqarorlik: Ijtimoiy himoya tizimlari ijtimoiy barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Bu jamiyatdagi notinchliklarni kamaytiradi va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi.

Ijtimoiy himoya tizimlari kuchli bo'lgan jamiyatlar odatda barqaror, adolatli va rivojlangan bo'ladi. Ijtimoiy himoya jamiyatdagi eng muhim mexanizmlardan biri hisoblanadi. Uning ahamiyati quyidagicha izohlanadi:

1. Ijtimoiy adolatni ta'minlash: Ijtimoiy himoya ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu kam daromadli va zaif qatlamlarni himoya qilish, ularning hayotiy sharoitlarini yaxshilashga yordam beradi.

2. Iqtisodiy barqarorlik: Ijtimoiy himoya tizimlari iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi. Ishsizlik, nogironlik, kasallik kabi holatlarda fuqarolarga qo'llab-quvvatlash berib, ularni iqtisodiy qiyinchiliklardan himoya qiladi.

3. Xavfsizlik: Ijtimoiy himoya tizimlari ijtimoiy xavfsizlikni oshiradi. Bu jamiyatdagi jinoyatchilik va ijtimoiy zo'ravonliklarni kamaytirishda yordam beradi.

4. Inson huquqlarini himoya qilish: Ijtimoiy himoya inson huquqlarini himoya qilishning muhim qismi hisoblanadi. Bu barcha fuqarolarning sog'liqni saqlash, ta'lim va asosiy ehtiyojlarga ega bo'lish huquqini ta'minlashga yordam beradi.

5. Ijtimoiy barqarorlik: Ijtimoiy himoya tizimlari ijtimoiy barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Bu jamiyatdagi notinchliklarni kamaytiradi va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi.

Ijtimoiy himoya tizimlari kuchli bo'lgan jamiyatlar odatda barqaror, adolatli va rivojlangan bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Элвессон.М. Организационная культура / М.Элвессон. — Харьков: Изд-во Гуманитарный центр, 2005. — 460 с.
2. Моргунов,Е.Б. Организационная культура: единство или множественность/Е.Б.Моргунов//Управление персоналом. — 2010. — №6. — С. 26–30.
3. Deetz,S.A. Corporate Colonization of the Life World / S.A.Deetz // Democracy in an age of corporate colonization / ed. By Deetz S.A. — Albany: State University of New York Press, 1996. — P. 13–44.
4. O'zbekiston Respublikasining “Nogironlarni himoya qilish to'g'risidagi” Qonuni
5. Абдурахмонов Қ.Х., Абдураманов Х.Х. Демография. – Тошкент: Ношир, 2011. – Б. 209.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 15.09.2020 yildagi PQ-4829-son.
7. Kalonov.K O'zbekistonda migratsiya jarayonlarining muhimligi.
8. Z.N.Tojiyeva – Demografiya.
9. Cohen, R. (2006). Migration and its enemies: global capital, migrant labour and the nationstate, Oxford: Ashgate.
- 10.Вертелецкая Н.П. Миграционная политика в условиях глобализации // Мир и политика, 2012. №11.
- 11.A. Saliev - Demogeografik hududlar tarkibiy jihatlari.
- 12.Воробьева О.Д. Миграционные процессы населения: вопросы теории и государственной миграционной политики // Проблемы правового регулирования миграционных процессов, 2003. — № 9 (202). — 35 б.